



## O‘ZBEK TILIGA KIRIB KELAYOTGAN YANGI SO‘ZLAR VA ULARNING QO‘LLANILISHI

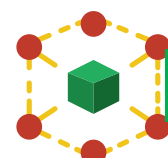
**Bozorova Lola Ismoil qizi**

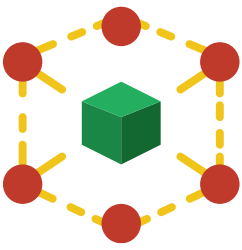
Termiz davlat universiteti O‘zbek filologiyasi fakulteti Filologiya va tillarni o‘qitish (o‘zbek tili)  
ta’lim yo‘nalishi 1- bosqich talabasi

**ANNOTATSIYA:** Ushbu maqolada globallashtiruv va axborot texnologiyalari asrida o‘zbek tili leksikasida yuz berayotgan o‘zgarishlar, xususan, yangi kirib kelayotgan so‘zlar (neologizmlar) va ularning nutqdagi o‘rni tahlil qilinadi. Maqolada raqamli iqtisodiyot, zamonaviy kasblar va ijtimoiy tarmoqlar ta’sirida o‘zlashayotgan atamalarning tasnifi keltirilgan. Shuningdek, xorijiy so‘zlarni nutqda qo‘llash mezonlari, ularning milliy muqobillarini yaratish borasidagi davlat siyosati hamda milliy nutq madaniyatini saqlash masalalari yoritilgan. Shuningdek, xorijiy so‘zlarning o‘zbek tili tabiatiga moslashishi, nutq dabdabasi, til tizimidagi varvarizmlar, kalka (nusxalash) hodisasi, semantik torayish hamda ma’no ko‘chishi kabi lisoniy jarayonlar ilmiy asoslab berilgan. Maqolada neologizmlarni nutqda qo‘llash mezonlari, ularning milliy muqobillarini yaratish borasidagi davlat siyosati hamda milliy nutq madaniyatini asrash va til sofligini saqlash masalalari bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

**KALIT SO‘ZLAR:** neologizm, o‘zlashma so‘zlar, globallashtiruv, raqamli iqtisodiyot, frilanser, nutq madaniyati, davlat tili, leksika, atamashunoslik, sleng, korporativ jargon, ofis tili, kalka, varvarizm, leksik qatlam, ma’no ko‘chishi, semantik torayish, so‘z yasash, startup ekotizimi.

**ANNOTATION:** This article analyzes the changes occurring in the lexicon of the Uzbek language in the age of globalization and information technologies, specifically newly introduced words (neologisms) and their role in speech. The article provides a classification of terms that are being assimilated under the influence of the digital economy, modern professions, and social networks. Also, the criteria for the use of foreign words in speech, the state policy on the creation of their national alternatives and the issues of preserving the national culture of speech are highlighted. Also, linguistic processes such as the adaptation of foreign words to the nature of the Uzbek language, speech pomp, barbarisms in the language system, the phenomenon of calque (copying), semantic narrowing and transfer of meaning are scientifically substantiated. The article develops criteria for the use of neologisms in speech, state policy on creating their national alternatives, as well as practical recommendations on preserving national speech culture and maintaining language purity.





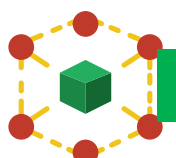
**KEYWORDS:** neologisms, borrowed words, globalization, digital economy, freelancer, speech culture, state language, lexicon, terminology, slang, corporate jargon, office language, calque, barbarism, lexical layer, semantic migration, semantic narrowing, word formation, startup ecosystem.

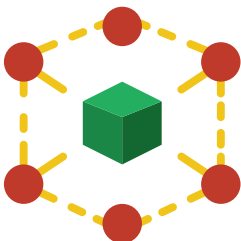
**АННОТАЦИЯ:** данной статье анализируются изменения, происходящие в лексике узбекского языка в эпоху глобализации и информационных технологий, в частности, новые слова (неологизмы) и их место в речи. В статье представлена классификация терминов, осваиваемых под влиянием цифровой экономики, современных профессий и социальных сетей. Также освещены критерии использования иностранных слов в речи, государственная политика по созданию их национальных альтернатив и вопросы сохранения национальной культуры речи. Также научно обоснованы такие языковые процессы, как адаптация иностранных слов к природе узбекского языка, речевая помпа, варваризмы в языковой системе, явление калькирования (копирования), семантическое сужение и перенос значения. В статье разработаны критерии использования неологизмов в речи, государственная политика по созданию их национальных аналогов, а также практические рекомендации по вопросам сохранения национальной культуры речи и чистоты языка.

**КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:** неологизм, заимствованные слова, глобализация, цифровая экономика, фрилансер, культура речи, государственный язык, лексика, терминология, сленг, корпоративный жаргон, офисный язык, калька, варваризм, лексический пласт, перенос значения, семантическое сужение, словообразование, стартап-экосистема.

**ANNOTASYON:** Bu makalede küreselleşme ve bilgi teknolojileri çağında Özbek dili sözlüğünde meydana gelen değişiklikler, özellikle yeni gelen kelimeler (neologizmler) ve bunların konuşmadaki yeri analiz edilmektedir. Makalede dijital ekonomi, modern meslekler ve sosyal ağların etkisiyle benimsenen terimlerin sınıflandırması sunulmuştur. Ayrıca, yabancı kelimelerin konuşmada kullanılmasına ilişkin kriterler, bunların ulusal alternatiflerinin oluşturulmasına yönelik devlet politikası ve ulusal konuşma kültürünün korunması konuları ele alınmıştır. Ayrıca, yabancı kelimelerin Özbek dilinin doğasına uyum sağlaması, konuşma sülalesi, dil sistemindeki barbarlıklar, kalka (kopyalama) olayı, anlamsal daralma ve anlam göçü gibi dilbilimsel süreçler bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Makalede, yeni kelimelerin konuşmada kullanım kriterleri, bunların ulusal alternatiflerinin oluşturulmasına yönelik devlet politikası ve ulusal konuşma kültürünün korunması ve dil saflığının korunması konularında pratik tavsiyeler geliştirilmiştir.

**ANAHTAR KELIMELER:** neologizm, alıntı kelimeler, küreselleşme, dijital ekonomi, frilanserlik, konuşma kültürü, devlet dili, sözlük, terminoloji, slang, kurumsal jargon, ofis dili, kalka, barbarlık, sözcük tabakası, anlam göçü, anlamsal daralma, kelime yapımı, startup ekosistemi.

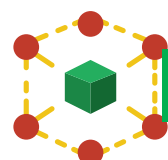


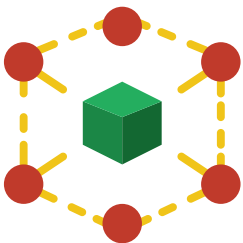


## Kirish

Hozirgi kunda o'zbek tiliga kirib kelayotgan so'zlarning mutlaq ko'pchiligi ingliz tilidan bevosita yoki rus tili vositachiligida o'zlashmoqda. Buning asosiy sababi — axborot texnologiyalari, xalqaro biznes va ijtimoiy tarmoqlarning hayotimizga chuqur kirib borishidir. Yangi so'zlarni shartli ravishda uchta asosiy guruhga ajratish mumkin: Axborot texnologiyalari va raqamli iqtisodiyot: Akaunt, startap, kraudfanding, keys, strim, apdeyt. Zamonaviy kasblar va mehnat bozori: Frilanser, kovorking, merchendayzer, kopirayter, targetolog. Ijtimoiy media va yoshlar nutqi: Xayp, feyk, triger, layfhak, xeyter, kontent. Har bir til jamiyat taraqqiyoti bilan birga rivojlanib boradi. Zamonaviy hayot, ilm-fan, texnologiya va madaniy aloqalar natijasida tillarga yangi so'zlar kirib keladi. O'zbek tili ham bundan mustasno emas. Bugungi kunda o'zbek tiliga ko'plab yangi so'zlar kirib kelmoqda va ular kundalik nutqda keng qo'llanilmoqda. Yangi so'zlar asosan boshqa tillardan o'zlashadi. Ayniqsa, English language va Russian language tillaridan kirib kelayotgan so'zlar ko'p uchraydi. Bunga internet, ijtimoiy tarmoqlar, texnologik qurilmalar va xalqaro muloqot sabab bo'lmoqda. Masalan, "onlayn", "blogger", "selfi", "market", "chat", "like", "skaner", "fleshka" kabi so'zlar hozirgi yoshlar nutqida tez-tez ishlatiladi. Bu so'zlar turli sohalarda qo'llaniladi. Texnologiya sohasida "kompyuter", "internet", "skaner", "printer" kabi so'zlar keng tarqalgan. Ijtimoiy tarmoqlarda esa "post", "like", "story", "chat" kabi so'zlar ishlatiladi. Kundalik hayotda ham "market", "kuryer", "servis" kabi yangi so'zlar kirib kelib, odatiy nutqning bir qismiga aylangan.

Yangi so'zlarning kirib kelishi tilning boyishiga xizmat qiladi. Chunki har bir yangi tushuncha yoki ixtiro yangi nom bilan ifodalanadi. Shu bilan birga, o'zbek tilining milliy xususiyatlarini saqlab qolish ham muhimdir. Yangi so'zlarni o'rinli va to'g'ri ishlatish til madaniyatining bir ko'rinishi hisoblanadi. Bugungi globallashtirish va texnologik taraqqiyot davrida tillarning o'zaro to'qnashishi va bir-birini boyitishi tabiiy jarayonga aylandi. Dunyo bo'ylab ro'y berayotgan iqtisodiy, ijtimoiy va texnikaviy o'zgarishlar o'zbek tili lug'at tarkibiga ham shiddat bilan kirib kelayotgan yangi so'zlar — neologizmlar oqimini yuzaga keltirmoqda. Bu jarayon tilning yashashi va rivojlanishini ko'rsatsada, undan to'g'ri foydalanish masalasi tilshunoslar va jamoatchilik oldiga muhim vazifalarni qo'yimoqda. Yangi kirib kelayotgan so'zlar o'zbek tili muhitiga tushgach, daxlsiz yot jism bo'lib qolmayapti. Tilimizning kuchli grammatik quvvati ularni o'z qonuniyatlariga bo'ysundirmoqda. Bugun yoshlar nutqida va ijtimoiy tarmoqlarda inglizcha o'zaklarga o'zbekcha fe'l yasovchi qo'shimchalarni ulab gapirish odatga aylandi. Biz xorijiy so'zlardan yangi o'zbekcha fe'llarni yashirmoqdamiz. Masalan, biror ma'lumotni qidirishni ifodalash uchun "gugllamoq", ekran tasvirini olishni "skrinshot qilmoq", keraksiz xabarlardan qutulishni "spamlamoq" yoki virtual ma'qullash belgisini qo'yishni "layk bosmoq" shaklida qo'llayapmiz. Bu hodisa tilning o'zga tillar elementini hazm qilish va ulardan yangi jonli birikmalar yaratish qobiliyatini ko'rsatadi. E'tiborli jihati shundaki,



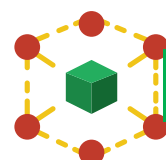


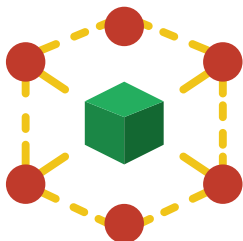
ba'zi so'zlar o'z vatanida juda keng ma'noni anglatga, o'zbek tuprog'iga qadam qo'ygach, faqat bitta tor yo'nalishga bog'lanib qolmoqda. Masalan, ingliz tilida shunchaki "hazil va sho'xlik" ma'nosini beruvchi "prank" so'zi o'zbek xalqi nutqida faqatgina "ijtimoiy tarmoqlar uchun odamlarni yashirin kameraga olib, ustidan kulish" degan tor va o'ziga xos ma'noni kasb etdi. Kasting so'zi ham barcha san'at turlari uchun tanlovni anglatga-da, bizda asosan go'zallik va modellar olamiga xos tushunchaga aylandi. Shu bilan birga, bugungi zamonaviy biznes markazlari, banklar va yirik kompaniyalarda o'ziga xos korporativ sleng — "ofis tili" shakllandi. Unda xodimlar o'zaro muloqotda yarim o'zbekcha va yarim inglizcha qorishiq iboralarni faol qo'llashmoqda. Biror vazifani xodimga birlashtirishni "asayn qilmoq", rahbarning hujjatni tasdiqlashini "appruvlamoq" va hamkasblar bilan bir xil to'lqin hamda tushunchada bo'lishni "singda bo'lmoq" deb atashmoqda. Ushbu jarayonlar o'zbek tilining nafaqat ko'cha gapi va adabiyotda, balki zamonaviy ishchi muhitda ham yangicha qiyofa kasb etayotganidan dalolat beradi.

Xulosa qilib aytganda, xorijiy so'zlarning o'zbek tili leksikasiga shiddat bilan kirib kelishi va uning ichki qonuniyatlariga bo'ysunishi — davr taqozosi hamda global evolyutsiyaning tabiiy samarasidir. Yangi neologizmlar shunchaki nutq modasi emas, balki tilimizning raqamli texnologiyalar, zamonaviy biznes va xalqaro muloqot maydonida yashab qolish imkoniyatini ta'minlovchi vositadir. O'zbek tilining o'zga tillardan kirgan elementlarni o'z grammatik qolipiga solib, yangi fe'llar va tushunchalar yarata olishi uning ichki quvvati va yashashchanligidan dalolat beradi. Biroq, bu to'lqinda milliy o'zlikni yo'qotib qo'ymaslik, "varvarizm" kabi vaqtinchalik nutqiy g'uborlar va ortqacha chet el iboralari ko'r-ko'rona ergashmaslik muhim. Ona tilimizning boy sinonimlar xazinasini va grammatik jozibasini saqlash — har bir til sohibining nutqiy madaniyatiga bog'liq. Binobarin, fan-texnika atamalarini to'g'ri qabul qilish bilan bir qatorda, tilimizning sofligini asrash hamda davlat tili taraqqiyotini ta'minlash uchun milliy muqobillardan unumli foydalanish kelajak oldidagi eng oliy vazifamizdir.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Azim Hojiyev. O'zbek tili leksikologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
2. B. Yo'ldoshev. Zamonaviy o'zbek tili va nutq madaniyati. – Samarqand: SamDU nashri, 2020.
3. Shavkat Rahmatullayev. Hozirgi o'zbek adabiy tili (Darslik). – Toshkent: Universitet, 2006 / 2018.U.
4. Tursunov, J. Muxtorov, Sh. Rahmatullayev. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: O'zbekiston, 1992.
5. A. Nurmonov. Tanlangan asarlar (III jildlik, til nazariyasi va sotsiolingvistika masalalari). – Toshkent: Akademnashr, 2012.H.





6. Nematov, R. Rasulov. O‘zbek tili sistem leksikologiyasi asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 1995.M.Q.
7. Abuzalova, B. Qilichev. O‘zbek tilida faol so‘z yasalishi va muallif neologizmlari (O‘quv qo‘llanma). – Toshkent: Milliy universitet nashriyoti, 2022.
8. S. Ozodov. Hozirgi o‘zbek tilida neologizmlar. Bitiruv malakaviy ishi. – Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti, 2018.
9. Sarvinoz Oripovna Mardonova. Hozirgi o‘zbek she‘riyatidagi individual-uslubiy neologizmlarning struktur-semantik xususiyatlari va leksikografik tavsifi. Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Buxoro, 2025.

